

І. А. С. Е. М. А. Н.

ПОЕЗІЇ

ДЕРЖАВНЕ ВИДАВНИЦТВО УКРАЇНИ

Вас. Еман.

В А С Е Л Л А Н

П О Е З І Ї

З ПЕРЕДМОВОЮ
М. ХВИЛЬОВОГО

ДЕРЖАВНЕ ВИДАВНИЦТВО УКРАЇНИ

1

9

2

7

А 1

891.79—1

□ ПЕРША ДРУКАРНЯ □
ДЕРЖАВНОГО
ВИДАВНИЦТВА
УКРАЇНИ ІМЕНІ
Г. І. ПЕТРОВСЬКОГО
Укрголовліт № 5422.
Зам. № 234. Тир. 3000

ВАС. ЕЛЛАН

I

За короткий час своєї літературної діяльності він мав кілька псевдонімів. Частина з них (як от : Орталъ, Гарт) він пустив у світ, щоб потім до них не повертатися ; решту (як от : Проноза, Блакитний) можна було, коли не щоденно, то в усякому разі щотижнево зустріти в поточній пресі.

Але був у нього ще один псевдонім — не подібний до інших. Це той, що ним він рідко нагадував про себе, але зате й не забував його до кінця свого цікавого й змістовного життя. До цього псевдоніму він ставився завжди обережно й завжди — так або інакше (хоч із властивою йому в таких випадках соромливістю) — підкреслював свою не аби-яку прихильність до нього.

Ми говоримо про „Вас. Еллана“. Того Еллана, якого оспівав у своїй прекрасній поемі „Комуна“

М. Йогансен. Безперечно, автор „Ударів молота і серця“ тоді згадував Еллана, коли його твір звучав йому поезією, коли він бачив у ньому „емоціональний продукт“. Цей „безпосередній і чистий раціоналіст, безкомпромісовий бард революції та пролетаріату“, як його схарактеризував акад. С. Єфремов, — ставив під сумнів свій „чистий раціоналізм“ (будучи воістину „бардом революції та пролетаріату“), і ставив під сумнів саме своїм обережним відношенням до свого таки любимого псевдоніму. Іншими словами, він завжди намагався тонко й шляхетно внести коректив до згаданої характеристики, добре розуміючи, очевидно, що „чистий раціоналізм“ лежить на діаметрально протилежному полюсі від, в даному разі, безперечно іронічного „барда“. І ще іншими словами — сам Еллан (без сумніву) завжди вважав себе за поета.

Отже, перше питання, що ми його хочемо розв'язати в своїй статті, таке буде: чи не помилявся автор „Ударів молота і серця“? Може і справді він був тільки політиком і журналістом? Може й справді йому доведеться фігурувати в історії нашого письменства тільки, як доброму організаторові молоді літератури? Іншими словами, чи

маємо ми право розглядати невеличкий доробок Вас. Еллана, як поезію, чи, спираючись на авторитет акад. С. Єфремова, віднесемо його до журналістики, до „чистого раціоналізму“.

М. Зеров — строгий критик і прекрасний знаток слова — в своїй книжці „До джерел“ не тільки не відмовляє Вас. Елланові в поетичних здібностях, але й вважає його за поета „ліричної своєрідности“ й „чутливости стилістичної“. Він каже, що „в ньому (в Еллані) тремтіло щось від тонкого й ніжного лірика, якому зрозумілі були „мотиви вітру“.

М. Зеров, таким чином, формально не полемізує з акад. С. Єфремовим, фактично, як ми бачили, не погоджується з останнім.

Отже, за Вас. Еллана, як за справжнього поета, уже подано було авторитетний голос.

Але, на жаль, ця слава вкоріняється за ним на підставі тільки того віршованого матеріялу, що його після смерти поета залишилось дуже й дуже замало. („Лист“, „Парк“ то - що). Що - ж до циклу революційно - бойової романтики, то його (цей цикл) в кращому разі держать у тіні. Очевидно, і така критика не задовольнила - б Вас. Еллана, бо він не вважав себе за творця 2 — 3 віршів. Такі поезії,

як „Повстання“, „Зорі“ й т. инш., він без сумніву кваліфікував, як поезії „ніжного інтимного ліризму“ й в усякому разі не відносив їх до псевдореволюційної тарабарщини.

Але може він хоч тут помилявся?

Вас. Еллан не утворив своєї формальної школи, він не мав того таланту, який мають такі, припустім, наші сучасники, як Тичина й Рильський. З формального боку він був типовим еkleктиком і використовував досягнення всіх шкіл і напрямків. Але натомість його обдаровано було особливим хистом: він був ліриком *своєї епохи*. Що це значить? Це значить, що він мав талант відчувати запах свого часу, виливати його в певні поетичні образи й тим передавати іншим. З цим завданням, на жаль, не можуть справитись не тільки „чисті раціоналісти“, але й деякі зразкові емоціоналісти.

Але де - ж ми відчуваємо цей запах? З якого циклу він б'є найбуйнішим фонтаном?

Саме — з революційно - бойового. Саме цей цикл, на наш погляд, і являється найсильнішим, саме йому (знову - таки на наш погляд) й буде одведено почесне місце в нашій літературі. Цим ми не думаємо обвинувачувати авторитетну критику

в тому, що вона прогавила поета, цим ми хочемо підкреслити, що Вас. Еллан, який був близький своїми революційними мотивами тільки певній частині суспільства, не міг заговорити в своєму бойовому циклі до всіх своїх сучасників, а, значить, і почути від них (усіх) відповідного відгуку.

„Його вірші“, як говорив колись Жюль Валлес про Еженя Пот'є — поета - комунара й автора міжнародного гімну, — „не б'ють у щит Австерліцу чи - то в нагрудник кирасирів Ватерлоо, і не летять на вершину гори, де мріє і стогне Олімпіо“, але невже можна сумніватись, що це є справжня поезія? Ходить лише про те, що не всі із сучасників могли відчувати її. Люди іншого соціального оточення, іншого виховання, інших поглядів на майбутнє, інших п літичних концепцій логічно му-сили мати й інші смаки, коли справа йшла про *соціяльну* лірику. Це — як правило, і завжди, як правило.

Бо й справді: хіба Елланівські вірші революційно - бойового циклу не зроблено (коли не всі, то на 90⁰/₀) цілком досконало? Хіба ми тут не маємо вишуканих асонансів, тонкого верлібру, чудових алітерацій? („грізний гримне стріл“, „напад-лапах“ і т. д.).

Хіба, нарешті (і головне), весь цей цикл не насичено соковитими образами, які так хвилювали нашу пореволюційну літературну молодь, що вона й до сьогоднішнього дня вар'їрує їх на всі лади? Не можна - ж припустити, щоб мова йшла про бадьорість цього циклу, бо інакше — ми мусили - б тоді розвінчати майже всю Л. Українку.

Очевидно, ми не помилились, натякаючи на різні смаки що до *соціальної* лірики. Справа все - таки в тому, *як* ми відчували соціальну революцію, *як* вона звучала нам. Для людини, що по тим або іншим причинам не могла найти виправдання Жовтневим подіям, усякі мотиви революційно - бойової романтики того часу завжди звучали фальшиво, а, значить, і йшли в розріз *із художньою правдою*. Що - ж до людей, які відчували соціальну революцію, як музику найбільшої радості, для них Елланівські вірші революційно - бойового циклу назавжди залишаться справжньою поезією, бо в них вони бачать настрої й думи свого оточення й, нарешті, бачать самих себе.

Вас. Еллан зовсім не дарма згадував „Паризьку Комуни“. Він знав, відкіля він, як поет, веде свою родословну і хто зрозуміє його. Його зрону-

міє той, кого можуть хвилювати такі французькі поети - комунари, як от: Еженъ Пог'е, Жюль Жуй, Клеман і т. д. Його зрозуміє той і той не поставить його „Ударів молота і серця“ поза поезією, хто бачить у безсмертному „L'internationalle'i“ великий художній твір.

І справді: хіба такі вірші, як „Червоні зорі“ чи то „Повстання“, ми не відчуваємо як найбільшу поезію наших днів? Хіба в цих віршах Вас. Еллан не показав себе не тільки прекрасним майстром слова, але й надзвичайно тонким і ніжним ліриком? Хіба не шедевром звучить цей початок із „Повстання“ :

— „Де оспіваний задумливим поетом
сивий морок звис над містом,
кинуто революційним комітетом
наче порох в іскру терориста“.

Хіба, нарешті, кінець першого розділу цього - ж „Повстання“ не стоїть нарівні з найкращими зразками нашої (і хіба тільки нашої) поезії :

„А над вечір все укрив туман,
сніг лягав (так м'яко - м'яко танув)
— на заціплений в руках ноган,
на червоно - чорну рану“.

Хіба це не правдива, не об'єктивна картина? Хіба її не переповнено до вінців високим шляхетним трагізмом? Хіба в ній, як у краплі криничної води, не відзеркалюється вся епоха громадянської війни — такої жорстокої в своїй реальності й такої м'яко-романтичної й без кінця прекрасної в своїх конечних стремліннях?

Ми, сучасники й активні учасники в боях за комуну, свідчимо, що тоді воїстину „білий ранок опалево плакав“, що тоді воїстину наші серця „тривога стискала в чорних лапах“, що тоді воїстину над містом стояв „сивий морок, оспіваний задумливим поетом“, що тоді сніг воїстину „лягав (так м'яко-м'яко танув) на заціплений в руках ноган, на червоно - чорну рану“.

Словом, ми свідчимо, що це цілком об'єктивна картина нашої епохи, і що її намальовано з надзвичайною майстерністю.

Звичайно, одні вірші цього циклу слабкіші, інші сильніші. Безперечно й те, що Вас. Еллан, який грішив на „ригоризм“ (ми ригоризм беремо в лапки, бо далі дамо Еллановій „хворобі“ иншу назву), в останніх своїх віршах цього циклу зривався (саме тому він і поспішав їх підписати Вал. Пронозою),

але загалом цей його *основний* цикл, на наш погляд, увійде в історію нашої літератури на тих-же правах, що й такі його речі, як „Лист“ і „Парк“.

Бо й справді: хіба Верхарнівські патріотичні „Захисники Льежу“ не справжня лірика? Хіба Пушкінська „Полтава“ загубила щось від того, що в ній дано картину патріотичного Полтавського бою? Хіба, нарешті, німецький експресіонізм не був ознакою часу?

Словом, перше питання ми розв'язуємо в такий спосіб: Вас. Еллан ніколи не був ані чистим раціоналістом, якому далекі були глибокі душевні переживання, він також не був поетом і двох-трьох віршів. Це був „нескінчений малюнок“, що „горить червоним одсвітом пожеж“. Так він сам себе схарактеризував. Так і ми його відчуваємо.

На цьому, власне, і треба було - б поставити крапку й передати Елланів доробок до рук нашої авторитетної критики, коли - б автор „ударів молота і серця“ не зробив того мужнього внутрішнього руху, що привів його до стану запеклої війни з поезією.

Отже нам залишається зупинитись ще на одному моменті.

II

В той час, коли ще не з'ясовано було питання про революційно - бойовий цикл, і критика одного соціального табору гаряче його вихваляла, а другого — в кращому разі замовчувала, — в цей час поет Вас. Еллан майже замовк, і на літературну арену виступив Вал. Проноза.

На цей „весняний вибрик“, здається, ніхто спеціально не реагував тоді. Але, на жаль, аж до цього часу ніхто його й не з'ясовував. Ми кажемо — ніхто, бо ті спроби, що найшли собі місце в нашій критичній літературі, нас не задовольняють. Власне, серйозно підійшов до цього питання тільки М. Зеров. Але його одірваність від харківської групи письменників, що в ній частенько виростили, розцвітали й уже, напевно, конденсувались настрої комуністичної інтелігенції, а, значить, і командуючі настрої епохи, оскільки волею історії ця інтелігенція в певний період мусила відогравати в своєму суспільстві не аби-яку роль, — ця одірваність не дала йому можливості написати ширшу статтю про Еллана. Цьому, очевидно, сприяли й ті лапідарні характеристики, якими малювала образ останнього ближча до поета критика.

Так В. Коряк у своєму критичному метеликові характеризує Вас. Еллана, як „монолітну, випробовану й незломну“ фігуру, що „найменше“ за всіх своїх сучасників „підлегла була хвилевим настроям“. Цю характеристику, звичайно, не можна назвати помилковою, більше того — В. Коряк дуже влучно схопив образ Еллана, але в тому разі можна задовольнитись цією характеристикою, коли автор вияснить нам, що він розумів під „монолітністю“. Бо - ж зовсім недаремно М. Зеров, який завжди вважав Еллана за поета, ніби - то продовжуючи названий метелик, запитує :

— „Але „як він (Еллан) далеко пішов у ригоризмі своїх самовимог, — ми не знаємо. Можливо його стало тільки на те, щоб не друкувати своїх інтимно - ліричних поезій, але не сила йому було втриматись від їх писання“. Далі М. Зеров пропонує нам, друзям Еллана, зібрати „той віршований матеріал, що після нього залишився, і подати читачеві все, що характеризує його (Еллана), як людину і як поета“.

М. Зеров і справді мав рацію сумніватися : це яскраво свідчить зібраний нами недрукований (дуже, до речі, невеличкий) матеріал. М. Зеров, очевидно,

не проминув те місце в одній із статей Еллана, де останній недвозначно говорить, в чому справа. „Свідомість письменника“, — писав Блакитний за Еллана, — „як організатора думок і почувань — отже організатора суспільства — виявляється в тому, що саме й коли він вважає потрібним друкувати“ (курсив Блакитного). Недрукований матеріал і справді переконав нас, що Еллана „стало тільки на те, щоб не друкувати своїх інтимно - ліричних поезій“. Словом, М. Зеров не помилився.

Але чи не вимагає Елланів ригоризм деяких пояснень? Чи не бере він під сумнів доцільність самовимог „незламного“ „барда“?

Проте, спершу дозвольте зупинитись на новому Еллані і одразу - ж зафіксувати, що сьогодні останній постав перед нами в зовсім іншому вигляді. Він постав у колі тих суперечностей і протиріч, що утворювали внутрішню колізію кожному інтелектуальному комунарові. Іншими словами, Еллан підійшов нарешті до нас як живий образ, не одірваний від живого ґрунту, від справжнього життя (хімерного й иноді навіть без кінця смішного в своїх наче - б то далеких від логіки ситуаціях), — він постав перед нами не автоматом, а справжньою

людиною нашого часу. І коли така характеристика здається комусь небажаною, то це зовсім, до речі, не значить, що ми не хотіли його бачити саме таким.

— Але все - таки конкретніш : яким - же він був цей справжній „монолітний“ поет ?

Колись, року 20 - го, Вас. Еллан виходив на трибуну й наділено з юначим запалом запевняв сучасних йому літераторів, що він „самий молодий, самий прекрасний і самий сміливий з усіх“ їх. Це він натякав на нас, „молодих й потасканих в колі заламлених фраз“.

Ми слухали цю бадьору поезію, і вона нас захоплювала. Але коли якогось року 24-го поет Еллан замовк, і заговорив про молодість і сміливість прозаїк Блакитний і заговорив прозою, то .. і тоді ми слухали його з таким - же захопленням, бо ми вірили, що він десь у закутку (як сказав би В. Коряк — „захаявно“), — співає зовсім іншої.

І ми не помилились. Так, ми не помилились. „Я хочу поговорити просто ... просто“, — прочитали ми в перших віршах „захаявної літератури“, — „не вже - ж хто сумнівається, що й Ленінові потрібна інколи хустка до носа“. Як бачите, і „незламному“ „бардові революції“ захотілось поговорити

„просто“, і він навіть згадав „Ленінову хустку до носа“. І, очевидно, згадав саме в той момент, коли на очі навернулись непрохані скандальні сльози. І, очевидно, це трапилось саме тоді, коли він не міг найти в своїй поточній творчості такого вірша, до якого можна було - б публічно приставити цей коротенький і любий йому псевдонім — „Вас. Еллан“.

Таким чином, не тільки „молоді й потаскані“ відчули, що революційно - бойова лірика звучала фальшиво, це відчув і сам „наймолодший і найпрекрасніший“. Іншими словами, і лірика Вас. Еллана почала борсатися в химерному колі соціальних протиріч і теж не знаходила із нього виходу.

Інакше й не могло бути, бо всяка лірика (коли вона лірика) в заплутаній і ясній тільки „чистому раціоналізмові“ соціально - економічній ситуації послідовно й логічно прямує, коли не до цілковитого песимізму, то, в усякому разі, до напівпесимістичних елегійних мотивів. Революційна - ж (певніше, соціальна) йде теж послідовно й логічно — до заперечення самої себе.

Бо й справді: громадянська війна скінчалась. Комунар (ясніше, лірик) не зрушив „бетонно-

світові підпори“. Замість „Червоних Зір“ „над розвіяністю хмар“ замаячив безвихідний неп, з його диким бюрократизмом і гладкими непманами. Розумом, „чистим раціо“ комунар робить математичні викладки, збирає статистичні дані для певних реальних прогнозів і переконується, що „все добре — не плач“, що хоч як, а ми „маємо ясні крицеві надії“, що панікьори ніколи не можуть бути переможцями, але його серце зовсім іншої співає, бо воно під владою надхненої й по суті зовсім *не мужньої* лірики, яка завжди була панікьоршею, й тільки тоді відогравала позитивну роль в суспільстві, коли попадала у відповідну атмосферу, в атмосферу *масових* зворушень, *масових* дерзань. І тоді серце заспівало, як „на обважні розпатлані нерви навалилося буднями“, як „занудило паперами й грудки під ногами — груднем“. „І десь далеко-далеко берег не дотягаться до теплої руки“. „Багнети геть поржавіли без блиску“, а „хтось там співає тужливі пісні“.

— „Хто там співає?“

— Це співає „в новому блок-ноті новий мотив: глухо плещуться гребні зливи в мури безсонних тупих ночей“. Цей новий мотив — мотив часів

непу, коли для соціального лірика склалась неможлива ситуація. З одного боку, ти переможець, а з другого — ти зовсім навпаки, і ніяк не переможець. Однією рукою ти мушиш співробітничати з дрібною буржвазією, а другою — ти наказуєш собі боротись із нею. З одного боку, ти мушиш (обов'язково мушиш) душити „живе слово“, бо воно є не що инше, як продукт буржуазної культури, але з другого — ти, наперекір диктатурі пролетаріату, сам хочеш почути це „живе слово“, бо ти вже затоскував за ним і задихаєшся в сірій, нудній і роздериротазівотній казенщині „Єпархіальних ведомостей“, що її, казенщину, до речі, породжує те буття, яке визначає твою свідомість.

Майже одночасно з Вас. Елланом на далекій півночі загинув руський поет Сергій Єсенін. Судьба їхня — по суті судьба однієї людини. Між ними є багато спільного й саме тому, що вони люди зовсім протилежних соціальних полюсів. Але в той час, коли в Єсеніні внутрішню колізію було розв'язано перемогою лірика, в Еллані переміг революціонер. І зовсім не випадково, що „псаломщик“ Єсенін повісився, а „бард революції і пролетаріату“ за кілька років до своєї фізичної смерті повісив у собі лірика.

Інакше він і не міг зробити.

„Наш час — суворий час, може один із суворіших в історії так званої цивілізованої людськості“, пише Л. Троцький у статті про Єсеніна — „Епоха наша не лірична“.

Далі Троцький не розшифровує, чому вона „не лірична“.

Але це й так ясно. Вона не лірична тому, що зерна лірики не можуть найти відповідного ґрунту, що з цих зерен виростає кукіль, тому що всяка спроба того або іншого поета піти в ногу з сучасністю неминуче заводить його в глухий закуток безпорадного песимізму, тому що сучасна лірика або мусить переродитись на псевдочервоне триндикання, або стане тим „вертинським“ закутком, куди почвалають із усіх кутків республіки слабовольні дегенеративні елементи нашого часу. Якогось 1922 р. Еллан ще міг твердити, що „нагла смерть не дала Чумакові (лірикові) розгорнути сили, реалізувати всі можливості“, але року 24-го він, безперечно, відмовився - б від цього твердження. Та сама нагла смерть підстерегла й самого Еллана. Але хіба вірив автор теорії про „що“ й „коли“, що мрійникові „ударів молота і серця“ вдасться колись

„реалізувати свої“ безперечні „можливості“? Вас. Еллан зрозумів, що наша епоха воістину не лірична й саме в тому сенсі, що вона органічно не виносить ліриків... особливо коли ці лірики роблять спроби примирити „чистий раціоналізм“ із романтизмом своєї натури чи - то намагаються дати справжню соціальну поезію — мужню, бадьору й радісну, яка не плентається в хвості маси, а веде її вперед рішуче й відважно. І хіба могла та людина, що її обвіяно було духом епохи, зжитись із таким становищем, коли приходилось брати хустку до носа?

Ясно, не могла. І тоді революціонер кинув рукавичку своїй панні, що ім'я її поезія. Правда, ця панна ще довго тривожила його, бо вона все-таки лежала на його серці й мала такі прекрасні засоби боротьби із своїм коханим, як киви - морги на соціально - економічну заплутаність. Вона не раз мучила його в темних закутках, „захалавно“. Але Вас. Еллан, як ми бачили, все-таки переміг її й усе-таки не вийшов із нею в суспільство й не показав її анемічного обличчя молоді.

Не тому, значить, Еллан не друкував своїх „захалавних“ поезій, що боявся загубити свою „монолітну“ славу, а тому що був апостолом теорії „що“

й „коли“, тому що революціонер привів його до стану запеклої боротьби з поезією. Коли „дух спинає від млости“, „од буянннн живих сил“, коли „я молодий і чую“ „сміху дзвінок“, коли я *звик до перемог і не можу жити без них*, коли я, нарешті, знаю, що мої безсонні ночі, муки й сумніви тільки тоді не стануть на шляху до моєї мети, коли я їх не понесу в своє суспільство і сховаю десь у шухлядці, тоді мені нічого иншого не залишається, як бути ригористом. Отже, природу мого ригоризму обвіяно історично-виправданим соціальним фанатизмом.

Вас. Еллан добре знав, серед якого суспільства він працює. Він, як рідко хто, ненавидив нашу хохляцьку розляпаність і сахаринну сахаринність, що породжувала до цього часу тільки безвольних людей, які вмiли говорити прекрасні слова, але ніколи не були людьми діла, які були на 100% поетами, й ніколи реальними політиками, яким досить одного сумного слова, щоб із них вже потік солоденький сік слабодухости. І він не міг не відмовитись від слободухої лірики.

Отже, знову-таки — *воля до перемоги* не дозволяла Елланові друкувати, і більш того — писати

поезію „тупого болю“, а не дріб'язкова суворість до себе. Вал. Проноза — це була перша рукавичка Вас. Елланові й ілюстрація до теорії „що“ й „коли“. Але весь В. Блакитний — це був зразковий тип зразкової людини нашого часу. В той час, як Хвильові йшли в суспільство з туманними далями „загірних комун“ і цими „далями“ обезвольовали своє й без того безвольне суспільство, — Еллан сховав шляхетну панну - поезію в темну шухлядку й пішов у життя з холодним розумом реального політика. Цього вимагала сучасна йому соціально - економічна ситуація, яка намічала інші шляхи до перемоги, і цього вимагала, нарешті, та класа, якій він хотів служити.

Отже, не ригоризмом хочеться назвати його самовимоги, а *соціальним фанатизмом*. В Еллані переміг революціонер. „Вирушивши в одкрите море“, він і тепер плыв „з певною кермою, з певним румпелем у руці в напрямку до бурштинових островів, до електридів комунізму“. Правда, Еллан не найшов у собі волі до кінця добити ту панну, що ховалась десь на його серці „позахалявно“, але він перший кинув рукавичку поезії й перший вказав нам новий шлях, що на ньому починається друга фаза соціальної революції. *Цей новий шлях*

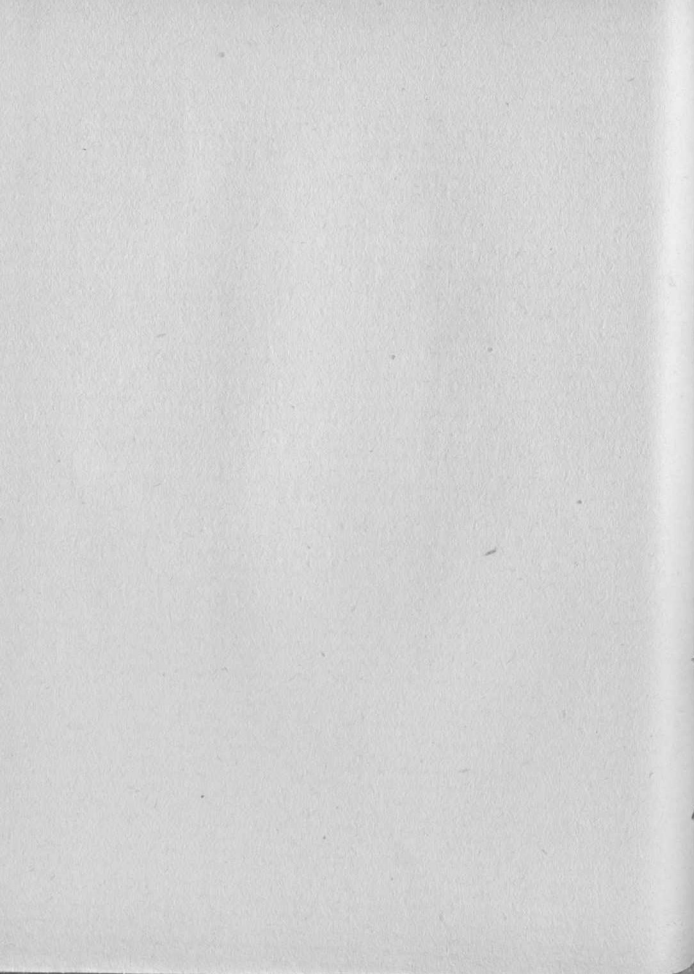
є не що инше, як реальна політика без сантиментів, без „вишневих садків“ та иншої карамельної беліберди. Тільки цим шляхом ми дійдемо „електридів комунізму“, тільки на цьому шляху ми зможемо виховати нашу розляпану хохляцьку психіку й перебороти її рабську природу й тільки на ньому відкриємо в своїй історії нову й блискучу сторінку.

Отже, саме цим ригоризмом і дорогий нам Вас. Еллан, саме цим ригоризмом із підкресленням і одмічено буде його в історії нашого письменства. І одмічено саме з позитивного боку.

... Л. Троцький скінчив свою статтю про Єсеніна такою патетикою: „вмер поет! хай живе поезія!“ Ми зараз виносимо трохи инше гасло:

— Бережіться—живий поет! Отже, війна поезії!

Микола Хвильовий

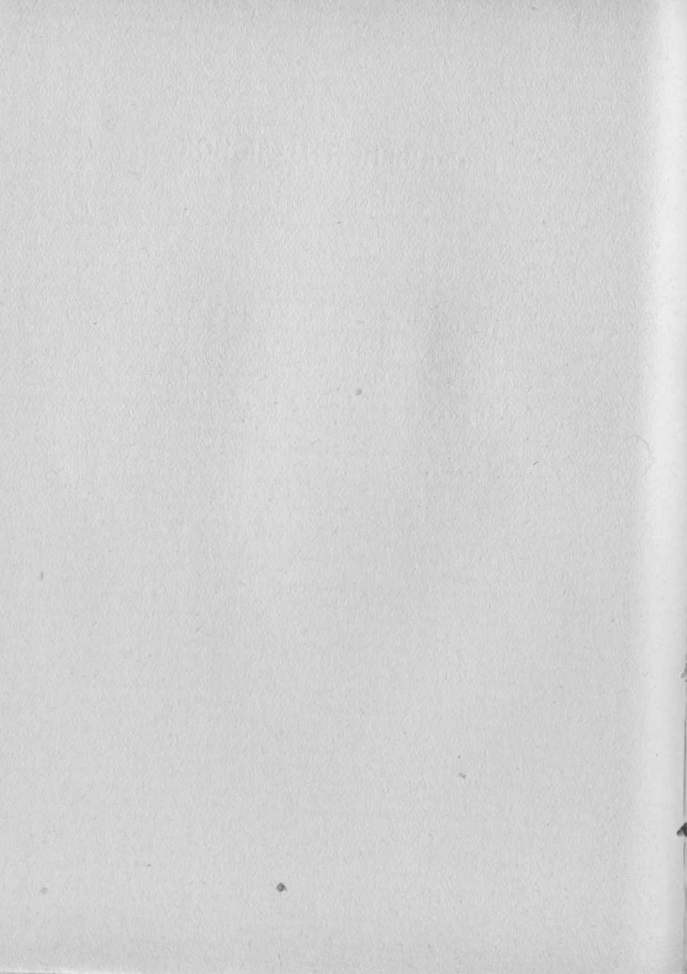
П О Е З І Ї

НЕСКІНЧЕНИЙ МАЛЮНОК

На шибках — зимових мережок
зірчасто - білий візерунок.
Червоним одсвітом пожеж
горить нескінчений малюнок.

Березень 1921 р.

ЮНИЙ ЛАД

Струни на́строю на́строю
На бадьорий юний лад :
Гей! Летить життя стрілою
— Не повернеться назад.
Вітер гнув гінку тополю
Намагався ізломить
— І знемігся ...
— Знов на волю
— Струнко рветься у блакить.
Грайте - ж радости і болі —
Іскри в пінному вині :
Той не буде плазом долі,
Хто гаргується в огні.

1915 р.

ВПЕРЕД

Ні слова про спокій! Ні слова про втому!
Хай марші лунають бадьорі й гучні...
Хоч ніч облягає — та в пільмі глибокій
Вже грають - палають досвітні вогні...

Товариші, друзі. Бадьорі й завзяті
Єднаймо одсталих плечем до плеча!
Гей, хто нам посміє шляхи замикати?
— Горять наші очі як вістря меча.

Ми вийшли давно вже у путь нам відому,
— Хай кулі ворожі назустріч летять,
— Ні слова про спокій! Ні звуку про втому!
— Вмремо — а здобудем ключі від життя.

1917 р.

ДО БЕРЕГІВ ...

До берегів уквітчано - зелених
Пригнали човен мій буруни злі.
Шепоче очерет: спочинь на сій землі.
Спали човни.— Спини свій льот шалений.
Зійди, замкнись у кришталевій вежі,
В обіймах вроди пий вино - життя...
Спочинь... Засни... Тут спокій, забуття.
— А там — за хвилями — страждання і пожежі...
Але сестриця — чайка білокрила
Над морем зойкнула: „я гину... ти борись“...
Примчався вихор - брат... Вітрила нап'ялись.
— Вперед! Завжди вперед несить мене вітрила.

Лук'янівка, 1918 р.

УДАРИ МОЛОТА...

Удари молота і серця —
І перебої... і провал...
Але ізнову розіллється
Вогнем гартований хорал:
— Муром затято обрій —
— Вдарте з розгону: р-раз...
Ми — тільки перші хоробрі,
Мільйон підпирає нас.
Ми — тільки крешемо іскри,
Спалахують мільярди „Ми“.
Розпанахають ковані вістря
Стару запону пітьми.

1921 р.

ЧЕРВОНІ ЗОРІ

Ударом зрушив комунар
Бетонно - світові підпори.
І над розвіяністю хмар
— Червоні зорі...
— Зорі.

Промерзло згадує Париж
Про дні кривавого терору. —
І гільотини гострий ніж
— В тумані близько... Скоро... Скоро...
— О, нестерпимо - гострий зір —
О, меч мадонни комунара.
Конає в корчах всесвіт — вир
В чеканні блискавки - удара.

Гуркоче грім : весняний день,
День перший юно - сонця травня.
З долин, з узлісь — бурун пісень, —
— Розливно кров збудилась давня.

Криваві квіти — прапори,
Червоно - бунтовливе море
— А угорі —
— Червоні зорі.
Зорі.

1/V 1919 р.

Панцерник здобуто... Ах, не йде підмога...
— І серця тривога стисла в чорних лапах.

Затремтів напружено мотор.
Мов приріс ноган до пальців.
Ох, уже стискає міцно коло ворог,
Кулі чітко лучать в панцер.

... — А над вечір — все уквив туман.
Сніг лягав (так м'яко - м'яко танув...)
— На заціплений в руках ноган,
На червону - чорну рану.

II

Хтось вночі заломить у смертельній
тузі руки...

Наче хвиля защемить печаль:
Жалібні Шопена звуки
Розілле ридаючи рояль.

Душ блакить пекучо повна вщерть;
Розгорілась, ятриться любов'ю:
За життя розплата тільки кров'ю,
Тільки смертю переможеш смерть.

III

Гарячково стукав, поспішався телеграф,
Знову кинув іскру комітет;
— Кров горить на наших прапорах,
Наша кров
— Вперед.

1918 — 1919 р.

НАД ТРУПОМ МУРАМИ ЗАБИТИХ...

Гнаткові

Париж і Лондон... Вашінгтон...
— Льохи, де скніють динаміти.
— Тримайся залізобетон.
Ми будем бити, бити, бити.
Аж поки бахнуть динаміти
І зацвіте блакитний сон
Над трупом мурами забитих...
Версаль... Женева... Вашінгтон...
— Над Воскресінням мертві плити.

НА ЧАТАХ

Рани і стогін — так просто
П'ять промінців на кашкеті.
Смерть придивляється гостро
— До червоних зірок на кашкеті.
Вдарить. Мільйоноразово ударить
В зуби. В обличчя. В груди.
— Заціпивши зуби — на варті
Стій! Одбивайся — будем!
— П'ять промінців — п'ять мечів:
В кожен край світу — вістря.
Вибух розквітне. — Скоро, чи?..
— Зараз. Тримайся. Ні з місця...
— Будем — як буряний розмах.
Будень зафарбим пурпурно
В громах червоних розломах.
В грозах.
— Бурано.

БАСТИЛІЯ

I

Хмари білі.
Небо блакитне.
І раптом —
Крик:
— Розітнем
Коло Бастилій.
— Вибух.
Гомін...
— Зник...

II

Удар і удар — без перерви.
Простяглися напружені струни.
Червоні нерви оголила земля:
— Від Бастилії — до Паризької Комуни.
До Будапешту — від Кремля.

— І далі. Далі. Замикайте коло
Вибухових революцій:
— Гупає — дзвонить тисячопудовий молот
З серпом і м'язами в братерській злуці.

1918 р.

КАНОНАДА

I

Хтось холодний, хтось недобрий
Гримнув здалеку з гармат:
Засвітив огнями обрій.
— Бонапарт? Айхгорн? Мюрат?

Глухо охнули гармати.
Місто злякане, — мовчиш?
— Не минути болю - страти —
— Блискавки — як ніж.

Чорні вулиці — порожні.
Хтось під мурами — як миша.
Ворог? Зрада? Подорожній?
Тінь чи привид?.. Тиша.

II

Залізний чітко бумкав і бумкав.
Брав безнастанно ту - ж саму ноту.

А в голові — єдина думка
Обливалася краплями поту.

Сюди це.

Влучить.

Смерть це.

— Обривалося з кручі
І падало зомліле серце.

III

Втопляючи очі в циклони пожеж,
Напівнепритомний стояв.

І раптом — без меж

Розлилося й кинуло: Я.

Я — буду спокійний.

(Залізні — знайте!).

— Вигадали війни, —
Вмирайте !

В РОЗГУЛІ...

В розгулі п'яної стихії
Під хруст і зойки димарів
Тремтить золотoverхий Київ
З кривавим ворогом у грі.

А над руїнами — як змії,
Як бризки ранньої зорі:
— Він знову наш, Червоний Київ,
В огнях, як низках прапорів.

І до далекої Варшави,
З вогнями Київа в очах,
Поривно йдуть залізні лави,
Панам несуть червоний жах.

1920 р.

СЛОВО „КОМУНА“

Слово „комуна“ — як постріл
Слово „комуна“ — як спів.
Погляд свій — думку загострив,
Протинаючи мряку віків.

Плечі залізні машини
(Думка упертий ланцет)
— Слухняні енергії плинні,
Музика кличу „вперед“.

Але запальні аргонавти,
Розбиваючи грудьми бурун,
— Охрещують панцирні авто
Іменем ясным „комун“.

Погляд свій — думку загострив,
Протинаючи мряку віків:
Слово „комуна“ — як постріл
Слово „комуна“ — як спів.

ОСТАННЬОГО

I

Добий!
Добий його —
Ворога
Останнього.
Колись любив
— Глянь — кого?..
— Геть!
В бруд,
Коліном на груди.
— Хто сказав: дика уява?
У жахливо покривленій роззявлині
Холодні і гострі, крижані
Риси твого лица
Навіки проявлені...
Останнього ворога
— Мерця
Спихнути з шляхів полум'яних.

II

Ви думали — ви, тисяча тищ,
— Про кого гукаю лютий?
Про того, хто не дасть заснути.
Про того, хто прозорим муром став
Між мною сьогоднішнім, вищим
— і веселим безтурботним іхтіозавром.
Розпластався — не може підвестися сам?
Розп'явсь на шляхів перехресті
— там,
де розбіглися по вузьким стежкам
широчезні слова маніфестів?
Гляньте — це - ж веселіше кінематографа
і змістовніше пайкової картки
— як його — лагідного і доброго
стрепену за м'який карк...
— Чуєш, ти
смішна і нелогічна потворо,
скоро
можу тебе в музей знести?

КРОНШТАДТ

Стомлені боєм
Озирались навколо, подивились назад.
Коли написали: революцію підважено підоймою
Кронштадт.
Гуркіт Берліну, Гамбурга
Приглушила близько канонада.
На вулицях Петрограду
Маршу й тривоги гамма...
Форти вперезалися вибухів шнуром
Хлюпотить на льоду під ногами...
На штурм! На штурм!
Смерть ворогам!

НЕПОТРІБНЕ ПОЯСНЕННЯ

Коли крик мій біжить під дзвін асонансу,
Коли тяжко ступають кроки рим —
Знайте, що не Парнасом
Розоранжереїть мене старим.
Серед вас — молодих і потасканих
В колі ваших заломлених фраз —
Я самий молодий і самий прекрасний
І самий сміливий з усіх вас.

1920 р.

БАТРАЦЬКА ЛЮБОВ

Махай, — не німій рука —
— Сьогодні не будем закурювати,
Ех, ніхто сьогодні не скаже,
Що пайок мені йде дурно.
 Зерно золотими дощами
 Пурхає з колосу під ціпом...
Ех, махай — розмахувай, заціпивши
Зуби кліщами.
А завтра — мене не чіпайте,
Не підманюйте самогону півквартою —
— Я піду в більшовицьку читальню
— Запишуся до їхньої партії.
І коли зустріну під брамою
Знайому зім'яту хустку —
Пройду й привітаюся прямо
Гляну, неначе на пустку.
Коли - ж припаде до плеча
З благанням не йти, пробачити
Не скажу, не вражу — „прощай“.

Заспокою: „все добре... не плач...
Я, брате, тепер, — комуніст,
Піду до Червоної армії,
Ти, як будеш у місті,
Заходь до казарм...“

Грудень, 1920 р.

ВЕСНЯНІ ВИБРИКИ

Прийшла весна,
Красна,
Ясна,
В снах...
— На,
Впивай повітря весняне.
І промінь сонця пий гарячий,
Наче
Вино столітнє, запашне...
Позабувши газетну хроніку,
Клемансо і Вільзона,
Орландо і Пішона,
Візьми в руки гармоніку,
Підшукай собі пару,
Йди у поле, у гай, до бульвару...
Хай жаліється, стогне і квилить...
Безсилий
Гад отруйний і кволий...

— Ти - ж — хоч босий, півголий,
Але хай хто посміє промовить
Проти влади твоєї дві слові —
— Все розтрощить могутній удар.
— Вище чоло тримай, пролетар.

1919 р.

СЛАВА КАЛЕНДАРЮ

(Новорічний експромт)

На орбиту часу нап'яли ремінний шків.
Коліщата, зубці—пішла, закрутилась машина...
... Роки, місяці, тижні, дні, години,
Хвилини, терції — і ще там такі,
Що знає їх хіба тільки лисий з обсерваторії.
Важко повзуть. Плавко кружляють в танку.
Ганяють моторні по розленієному кружку.
— Вираховують кроки історії.
Нарізали паперу
Помітили — червоним і чорним
Вгорі — 1921 - й.
Часе — тебе вже взято шорами.
І не думай — не виплигнеш з путів —
Будем знати, розмірювати, розраховувати
І — коли лягти заснути,
І — коли можна арештовувати
І — коли бойовий удар
І — коли заганяти свині...

Слава, тобі календарю,
Слава дванадцятій годині.
А все - ж таки добре — що ми молоді
(хоч може де - хто й підтоптаний)
І маємо ясні крицеві надії
На кожну годину — кожного року.

МОЛОДІ ПРИВІТ

Учорнів червоний стяг.
Червоніє довгий шлях.
Котить сальва — заклик новий :
— „Будь наготові“
— А назустріч — як дзвінок
Рвучко славословить
Спеку жертв і перемог :
— „Я завжди готовий“.
Кроки тисяч легких ніг.
Бризки пісні. Теплий світ...
— Гей, тримайся, хто знеміг —
— Молоді привіт !

1920 р.

ЗА ВІКНАМИ ПАЛАЦІВ

Коли під вікнами палаців
Із кличами — „війна — війні“
Проходять лави армій праці,
— Що в тих палаців глибині?
Замовкни, серце зажиріле,
Обличчя, не жовтій від жовчи.
Це ті, що їх іще не вбили,
Це ті, що вже не підуть мовчки
Під музику і барабани,
Під спів попів і під команду,
На братобитву, смерть і рани,
Щоб звеселити ситу банду.
Проходять мимо. І в палацах
Дзеленькотять дзеркальні шиби
Мов клич — каміння: вікна вибить.
І страх зубами чітко клаца...
Пройшли. Фельдмаршали й банкіри
В палацах — знов війни герої:

Їм ренегат, луказа щирий
Повідомив: „вони без зброї“...
— Без зброї. Добре. На війну...
— Притупнув генерал ногою,
І... змовк. Поблід Згадав одну
Країну, що стоїть стіною,
І де „вони“ — вже мають зброю...
Коли під вікнами палаців
Із кличами — „війна — війні“
Проходять лави армій праці,
— Що в тих палаців глибині?

РАНОК

Сонце сходить...

— Добрий ранок, сонце!

Ще один бадьорий день приходить,

День життя, роботи, боротьби,

Зціплених зубів, напнутих м'язів,

Ароматів диму, поту і квіток.

Чи протягне він свої години,

Наче заклопотаний одноманітний,

Довгий - довгий потяг той вантажний:

Без одмін, буденно, працює?..

Чи розгорне поривчастим рухом

Несподіваної радості прапор квітчастий

І знесе бурунною спіраллю

До надзоряних екстазних верховин?..

Чи закутає вохким серпанком смутку,

Залоскоче терпкою печаллю,

Защемить бажанням нездійснимим?..

Чи затисне ржавими кліщами

У кутку тупого, злого болю —
І напоїть люттю — п'яним трунком?..
Чи ударить кулею на зльоті —
Мукою розверне гостро серце —
Опече, залле, затопить кров'ю?..
— ... Все одно — він наш цей день бадьорий
— Наші дні, століття і простори,
Наше сонце й мільйон сонців.
Візьмем все в свої важкі ми руки,
Як штурман, — штурвальне колесо
На слухняному гіганті - пароплаві.
— Сонце сходить...
— Добрий ранок, сонце!
Хай приходе ще один з безвіччя:
— Зустрічаю його радісно і просто,
Засукавши за лікті рукава,
Ясним поглядом очей у очі прямо
І гучним, бадьорим криком - співом:
Го - го - го... Приходьте,
— Повоюймо!

ПАРК

Червоної брами обійми
радісно - навстіж.
Ялинки — промерзлими віями.
Біло - пухнасті лапи
мяхко — в сніговий пласт
перлистими пазурями крапель.

Здрассте...

— Драстуй!

І раптом:

кинуло молодю - ясно.

— Збило сніжкою шапку.

В снігу вся шинеля.

(Срібного сміху дзвінки).

Полетіли папери з портфеля

вибитого з упертої руки.

В білі пухові постелі

попадали горилиць —

в очах веселих

м'яжкі блискавиці.

Грудки снігу — (як голуби)
в обличчя рожеве — цок...

Знову бій
і сміху дзвінок.

Наламали гілля з зеленої ялини
крадькома — щоб не побачила сторожа.

Проходили по вузькій стежині,
шукаючи дірки в огорожі.

Лоскотали лапи снігом за шиями,
посипаючи пухом свіжим - свіжим.

Простору білі обійми
розкинулися в полях сніжаних.

І з - під прижмурених білих хмар —
синього бору погляд глибокий...

Обминули пару.

— Цілувались, їй - богу.

Вийшли на шлях,

Совгали зомлілими ногами...

— Я

— молодий, з молодими вами.

БУЯННЯ СИЛ

Земля поорана, безвільна і пахуча.

Лани зелено - жовтої свиріпи.

Біжать у далеч верби на шляху.

Як радо вітер в вуха віє :

— випий

Степів струнок — як радість неминуча,

Скинь лиху.

Лягти на землю. Пити небо. Простір.

Гойдатися у співах вітрових.

Не мріяти. Не думати. Нічого.

У грудях тануть клопіт і тривога.

Спиняє дух від млости.

— Буйння сил живих.

1915 р.

НА НОВОМУ БЛОКНОТІ

На новому блокноті — новий мотив :
(крила мої, білі мої — гей).
Глухо плещуться гребні зливи
в мури безсонних, тупих ночей.
Первісні — прамавпи - пралюди (звіри)...
терли паличчя, кресали кремні.
— Гей, докотилася хвиля вогнів,
в жилах бушує — горить.
Крила орлячі (трюїзм на трюїзм)
крила широкі розмахами дум
зносять угору (пропелера свист)
— до нірванових задум.
Кров'ю горячою (в жилах прилив)
гей, переплетено райдужний міст.
Мавпа із розмахом буряних злив.
Крила, вогні, кров...
Трюїзм на трюїзм.
— Новий блокнот і одвічний в нім зміст
відблиск первісних вогнів.

1921 р. III.

СОНЦЕ НЕ НАДОВГО...

Сонце не надовго сходить у землях
А - а — Маір,
І плещуть холодні води,
І люди замотані ходять в одежу
із звірячих шкир
Там тихо аір шепоче, шемрає гнучка лоза,
Там крики чиїсь серед ночі,
Там на поляну заскочить —
і в ліс шугоне коза.

ЛИСТ

Я прийшов з тобою попрощатись...

— Що - ж — прощай. Забудь мотиви вітру.

І ласкаві тихі голоси

У кущах, у тінях, у глибинах

Любого колись, старого парку.

Ще забудь, — партнеро мовчазного —

Так уперто він блукає поруч,

— Наче тінь твоя (чи тінь його сама ти?)

По шляхах одних, на перекрестках,

Так уперто ловить зором очі,

П'є — читає книгу тайнописну

Й перервавши — знову йде окремо,

Влившись розпеченим шуканням

В ціле море руху колективу.

Тільки знаю я: ти не забудеш

(будеш, будеш жить минулим юним!)

— Не ховайся: знаю, відчуваю,

Як тяжать пласти покори і одчаю.

Знаю, знаю, бачу — помічаю
Тугу по весняному розмаю,
А життя — дивись — шумує, кличе
— І не тільки в тишу книжних томів,
В зоряні простори наукові.
— Але в гушу, на завод, в райони,
В натовпи людей — то рідних, то ворожих.
— Йди, міцний, упертий і активний,
Буде все, як бути мусить.
Буде добре, добре, добре буде...
А життя шумує, б'є, іскриться —
І в ньому, я, твій партнер незваний,
Буду жити тисячу найменше років
І тебе з собою кличу.
— Ну, прощай...
Чи може знову: драстуй?..

Москва. 31|II 1922 р.

СЕРЦЯ ПЕРЕБОЇ

Умовляють серця перебої:

— Тах... тук... тук... тах... тах... тук. .тук ...

Заспокоїм...

Заспокоїм...

Заспокоїм —

Стомлене у муках мук...

— Зацвіте хрещатенький барвінок,

Прошепоче сонце не забудь...

— Ні! — Реви, крутися, хуртовино!

Буре! Будь!..

1915 р.

НА 5-й РІК

Михайличенкові й Чумакові

Не стисну рук. Не вчую слова.
Не гляну в очі, друзі, вам...
Уже розвідка наукова
Ланцетом в'їлася в слова,
Щоб тайну творчости зробити
— Простою школою для нас,
Що будуть жити і творити
Через десятки літ по нас...
Земля рясніє Чумаками,
Михайличенками росте
І гарту полум'ям цвіте...
...Ну, що - ж, лягли і ви кістками?..
Не стисну рук, не вчую слова...
Але печаль — як дощ весни:
Бує молодість здорова,

І вже не мріє і не снить
Про дні, коли зросте будова
— Кладе основи кам'яні,
На місці вашої руїни.

23/XI 1924 р.

ПОЕТКОМОВІ

— Дозвольте — я вам не стенограф
І не писака для рядків,
Навіщо - ж „продукційний програм“
Для з серця видертих шматків.
Пишу
Рядки
В добу — сто двадцять —
Сорок три тисячі — на рік,
Але я мушу вам признаться,
Що я (найменше) — так не звик.
І тільки тихий і ласкавий
Удачний погляд — мій тариф.
Ну що - ж — я згоден (— не для „слави“ —
для „прожиття“).
— Й жаліться гріх...

ПІСЛЯ КРЕЙЦЕРОВОЇ СОНАТИ

„Покласти - б голову в коліна ...

Відчути - б руку на чолі“ ...

— Сантиментальність !

Хай загине

І пам'ять ніжних на землі.

— Нам треба нервів наче з дроту,

Бажань, як залізобетон,

Нам треба буряного льоту,—

— Грими фанфар мідяний тон.

Десь, там, самотна віоліна

Тужливо журиться у мглі ...

Не зупиняється ! Хай загине !

— Йдемо. Під марші. По землі.

ТИ — САМ...

Ти — сам
 Шепочуться старі
Шпалери з'їдені мишами...
... Не нам — шукати овтарів.
Не нам ятрити в серці драми.
Не сам я, з сонцем,
 з пелюстком,
З плачем і сміхом стоголосим
Шукай собі отав — покосів
Серед повитих журним сном.
У всіх країнах — тарарам
І скрізь — серця,
 любови,
 муки.
Ні, — я не сам
В отрутах гусклої розлуки.
Плакатом — стіни :
 фарби, блиск.

Пий вулиць шуми,
гей — повніше
І серця стиск
і муки писк
В норі віків,
як дрібні миші.

ІНТИМНА

Ви вибачте — ми не знайомі
— Я вас зупиню й посповідаюсь,
Може ви — чи я — а той й обое ми наркоми.
— Не знаю.
Й не хочу знати, хто з нас в Чека,
Хто по мандату, хто по ордеру;
Мені потрібна — тільки чиясь рука
Я усміхаюсь навіть в місяцеву морду —
Відповідайте що хоче мені,
Я хочу поговорити — просто, просто...
Невже - ж хто сумнівається, що й Леніну
Потрібні инколи хустки до носу.

НА ОБВАЖНІЛІ...

На обважнілі, розпатлані нерви
Навалилося буднями.
Занудило стіни паперами
Грудки під ногами — груднем
Кожен день — мобілізація й черги.
З остюками хліба крайки
— І десь далеко - далеко беріг,
Не дотягтись до теплої руки...

... Гей, червоні коні на припоні
Посхиляли голови низько.
А багнети гострі — під наметом
Геть поржавіли, без блиску.
Посмутніли вогні...
Тумани в далені...

.
— Хто там співає тужливі пісні?
Хто там співає?

ТУПОГО БОЛЮ

Тупого болю не заглушиш
Розпачливим криком вночі.
Мовчи!..
Не руш!..
Слизькими обценьками будні
Здавили горлянку червоного свята
 Проклята
Камінна непробудність...
І треба крові... Крови,
Щоб спалахнула пристрасно — п'яно...
Щоб прапор шовковий
Розіллявся вогняно...
 І солоно — червона
 Бризне тоненьким струмком
 І жадібним язиком
 Обов'є світові bastiони...
А там — пекучий цемент святкових буднів,
Всесвіт защемлять тільки травні без груднів.

Київ 1919 р.

БУВАЛО...

I

Буvalo...

Е, що там „бувало“ — не буде
Й не треба.
Забудьте палеві прихмаріння неба
І втоми смеркові приглушені суми,
І плавкі, розкидані думи,
І туги весняної зламане жало,
І слово,
Що аркою мосту з давнин до нового:
„Бувало“...

II

Спалити старий корабель
Не вміли наївні романтики:
— Гинули й губили між скель
В окіяну хвилях діаманти.
Ми - ж своє барахло

Притягли на плечах замузолених
На тепло!
На дрова всі бамбукові щогли просмолені!
— Всюди,
Де холод і втома пронизує плечі
Будемо, люде,
Палить старовинні омріяні речі.

III

Загубився підстрижений ритм
Муштрованих капельмейстром оркестрів.
Вулицями, бруком розритим
Диригує безрукий маестро.
Чуеш — розкатисто гримне
(Прочистить засмаглу горлянку)
Шостипалевим гимном
Тисячолунну „Варшавянку“.
Задерикуваті кулемети,
Молот і вагітний колос
Виспівують „многая лета“
— Комусь на цілковито новий голос.

КРАПЛИНИ КРОВИ

I

Я пишу червоним атраментом,
Атраментом червоним, як кров,
Про підвладність заверюхам — ментам
— Про щемляче - ніжну любов.

II

Каблучка - обручка, що стисла вам ручку,
У серце мені уп'ялась, мов гадючка...
...Хтось інший спокійно цілує цю ручку...
Проклята! Проклята каблучка!..
Схилюся над вами. Торкнуся устами
Жартливого пасмечка кучерів чорних...
Торкнусь непомітно — й зомлію без тями:
— А хто уночі вас пригорне?..
Дивлюся у очі глибокі. Я хочу
Кричати, ридати в одчаю:

— Сміються ті очі... І плачуть ті очі...
Але — не для мене... Знаю...

III

Так безсило упали червоні кінці
Ріжнобарвної хустки с похилих рамен
На заломлені руки — мов крила
Закривавлені мертвого птаха.
Поцілунок (такий непотрібний)...
Ліг на м'які покірні уста
(Мов зів'ялий пожовклий листок
На холодну, мертвіючу землю)...
Не здригнулась. Очей не звела.
Скам'яніла. Ні слова, ні згуку...
— Ха - ха - ха... — Це остання любов
І найперший її поцілунок.

IV

Ти вже не можеш бути сестрою,
Коханкою — не хочеш бути...
Лякаюся думки — що все було грою,
Що треба буде: забути.

V

Коротке слово — „прощайте“
На клаптику папірця
— А ви знаєте,
Як отим протинають серця ?

Чи тремтіло, чи ні срібне перце,
А смерть — вже у серці гадюкою :
Завтра сокірки застукають
— Хто вмер це ?... Хто вмер це ?...

Хто вмер це ?...

В дзвіниці спитають : — „яке брать
Покривало — чорне, чи з маками ?“
— Закутають марам їх ребра —
Старим, свічечкам заплаканим,
Ліниво лизне мідні мури
Важке серце надбитого дзвону.
Не збиваючись з низького тону,
Бурмотітиме піп похмурий
І співатимуть щось про безвіччя...
Хтось, юнак, для себе непомітну,
На спокійне, холодне обличчя
Кине погляду квітку блакитну...
Поплює на долоні грабар,
Візьме заступ до рук звичним рухом.

— Спершу — чітко, а потім — глухо
Яма озветься: тр - рах - б - бах - ах...
— І кінець. Тільки ви одна знаєте
Яку - б можна зробити примітку
Про коротке, одрубне „прощайте“
На клаптику шкільного зшитку.

VI

...Притисну до серця любов свою. Мовлю:
— Ну не плач-бо... Ну, будь-же спокійненька...
Та деж-бо ти бачила, щоби плакали кров'ю
Рани на тілі покійника?..
Помилилась. Не любить... — Прости їй
— Завели її мрії рожеві:
Королевича малювали її мрії.
— Ну а ти хіба королевич?
— Ну, а ти — кострубатий і чорний,
Кочегар, чи молотобоець,
— Твоє діло — пекельно горно
І залізо дружить з тобою...

ТИ ПРОБАЧ...

Ти пробач мені, любов, маленька дівчинко,
— Я з тобою і нерівний і розкиданий
— Се тому, що я боям до віку відданий,
Се тому, що я шаленим бурям рідний,
— Що в тебе таке нервове, ніжне личенько...

Я ЗНАЮ...

Любов — кошмар, любов — наруга
Любов — знущання над собою ..

Я знаю — кров останню вип'є,
Коли до серця припаде.
Я знаю — нерви стануть дрип'ям,
Коли очима поведе.
— Але я кличу, кличу, кличу :
— Відчуй... Прийди — і близько стань.
На мене глянь. Так просто - просто :
Без поцілунків, без зітхань —
Я твій тринадцятий апостол
Від димарів, з вогню повстань...

НАКАЗАЛА МЕНІ...

Наказала мені надзвичайниця
Написати по замовленню вірш.
Напишу погано — для неї - ж гірше,
Хай не жартує з поетом недбальниця.
Не дала мені теми,
Сижу і пишу,
Дивлюсь на нарциси і згадую хризантеми...
І знаю — проти поезії грішу...
А проте — хай буде що буде...
Розцвітає день як тюльпан.
І високо здіймаються груди
Від майбутнього болю ненанесених ран.

ВУЛИЦЯМ МІСТА...

Вулицям міста печаль моя
Припала до грудей брукованих,
Болі серце стисли одчайно як...
— Ну й чого вони?
— Гей чи того, що немостками
Моїх мрій самоцвітів червоними
Шлях кричить, кров'ю уст скемить,
Дзвонить дзвонами?

ЗОЛОТИМ КРИЛОМ...

Золотим крилом майнуло сонце,
Заіскрило золотим зірчастим пухом
Чорний промінь, сивий племінь, в скроні цвях
Заметалися в тупих розпачних рухах...
Переломом втомно - пінявих настроїв
Задзвонив в тумані глухо тьмавий світ:
У бурунах — пісня чорнокосої Ліліт
Про самотню, про звичайну смерть героїв...

15/II 1920 р.

МІТИНГ

(Нагура)

Спитали мене :— Еджевуд
Наші вуха повні вщерть...

— Що таке Еджевуд ?

— Еджевуд — це смерть.

В порожніх долинах
Збудували в момент завод,
Святили в ім'я духа, отця і сина
Навезли ще робочих. Пустили на повний ход.
Мури, цехі, бараки,
Лабораторії, колби,
Вартові, мов ціпні собаки,
Техники, вчені, інженіри,
Начальник заводу — мов голуб
Приязний, тихий, білий,
Сотні робочих із війська,
Ситих — візьмуться салом —
(треба - ж робити без ризика)

— Це Еджевуд. Арсенал.
З сіллю, вугіллям, залізом
— Мчаться в завод вагони —
А назад: сталевосизі
Балони, балони, балони,
В Еджевуді налиті вщерть,
В балонах —
Смерть...

Є у вас брат
— Його задушить.
Мати,
Сина чекаєш з війни.
Страшно було порушить
Його в полях братобитви.
Роздутою тушою
Кинутий він між убитими.
Дівчино — милий не прийде,
Не поцілує в очиці —
Газом дихнув він. Зблідлий,
Втративши розум, блукає
В лісі між хижі вовчиці...
Хлопчику, дівчино, любі,
Бідні мої дитинчата,

— Вашого тата немає :
Випекло очі і губи,
Газом, що яблуком пахне,
Спечено вашого тата...
Що ти питаєш. Про друга,
Дужий, сміливий юначе,
Там, де зелененька смуга
— Хмарка проплинула газу —
З друзями нашими сталося
жахно :

Разом,
Неначе
Трава під косою,
Ціла колона лягла їх
— Тисяча три чоловік —
В траві укриті росою
Навіки...
Знаєте птахів залізних
Гордих, прудких птахів,
Шум їх мотора — грізний
Жах.
В кожному з них — набої,
Газом наповнені вщерть.
Місто, село.

— Над тобою
Кружляє
Смерть...

Що ти кажеш... Це байка.
Сниться таке тільки в снах,
Ми зупиним життя. Оповістимо страйк.
Ми мільйони. Працюючий люд.
Воювати — ніхто не може.
— Переможе вас Еджевуд...
— Еджевуду — війна,
Доброхемом його переможем.

БАЛАДА ПРО ЛЮБОВ

Взяв у ревкомі конверти,
Сказав у ревкомі : прощай.
Помчав назустріч смерті
Туди, де кулі дзичать.
— Був у отамана джурою —
Їде знов у ворожий стан.
Летіли часи — бурею,
А часами ставалося : стануть...
— У отамана „Стеер“ за поясом,
В кешені — „Вікторія — Сміт“,
Рвучкий перепитий голос,
А очі : — все помітить.
Коли повернувся до штабу,
Одчеканив : я вже тут,
Отаман зміряв : — Мабуть
До яру тебе поведуть. —
— Хоч ти й повернувся у штаб мій
Але наказа мого порушив...

— Очі з очима — мов шаблі
Стялися — й а ні руш...
У джури — очі сталеві
(Добрий пройшли гарт)...
— Що - ж, розстріляй коли треба...
— Ні, це я так, на жарт.
Тільки вдруге, із штабу
Коли скажуть мені: зник
— Знайду — і тебе й твою бабу
— Поставлю сам до стіни.

В бандитське запілля в конверті
Маніфест передав ревком.
Слово не вчинить смерти,
Але іноді рве, як бомба.
Перебрало дороги,
Напоїло тривогою місто,
Хлопці в каліках безногих
Пізнали шпиків чекістів.
Всіх розстріляв біля хати
Всіх по - одинці отаман.
А на ранок — під штабом плакат
„Проти ката повстанем“.
Переобрало дороги,

Переярило яри
Розливаються хвилі тривоги :
Нічим отаману крить.
А коли з - за борів синіх
Ворог обліг, як тінь,
З бою отамана виніс
На стежку таємну кінь.
— Розбіглися хлопці з бою,
Програно мною бій,
Не залишилось набоїв
— Треба тікати й собі...
Але наче подвоєно вдари —
На стежці — кінських копит :
Навздогін за отаманом шпарить
В лісі погоня з степів.
Став, причаївся за дубом :
Мчить верхівець — один —
За отаманом любий
Джура його молодий.
— Стій, ти куди ?
— За тобою...
А, за мною ? Від баб ?..
Щось не бачив тебе серед бою,
Коли я ворогів рубав...

— Джура — спокійно : годі !
Вгору руки. Закінчено гру.
Я — коханець комуни. Заводів
Вірний слуга і друг...
Блиснув очима. Похмурим
Одразу став отаман :
— Коли так обкрутив мене джура,
Значить молодість зрадила нам.
— Так ось хто твоє кохання ?
Ну що - ж — забери мою кров —
Перемогає останнім
Той, в кому дужча любов...
— Погляд сталевий у джура,
Годі, програно гру.
Не розмовлять ! Не обдуриш !..
— Кр - р - р - р - ком — руш !..

4/VII 1923 р.

ЕЛЕКТРА

Фрагменти з радіо - поеми

З а с п і в

Радіо - серцеві струни
Ловлять хвилі - привіти
— Центральної станції - Комуни
Міжпланетні приливні звіти :
Справляє неповторне свято
Кров'ю омила Зоря —
— В тисячолітніх сонцевих морях
Заряжений акумулятор.
— Слухайте : — говорить Земля,
— Вибухом сили сп'яніла планета ...
— Ніжно іскрять апарати Кремля
На словах маніфеста — декрета :
Хутчій — розплітайте чутливі дроти.
— Іскри плещуть в п'їтьмі —
Переплітайте : я, вони, ти —
І одне нерозривне напружене : Ми.

Хвилі сірих перекатів

З фронту на фронт — перекатами

(Маршу прискорений крок...)

Салдати, хвилі салдатів

Під знаком червоних зірок:

— Лицарі Червоного Світу...

— Іскри радіо - звіту...

Хвилі жалібні

Прапори над заляклим трупом

— Крилом голубиним —

Спивають рубіни

Поцілунків крижаних заціплених губ.

Трупи...

Трупи...

Люди...

Блиски в незрячих очах...

Рубіни закушених губ...

Прощайте.

Прощай.

Терпкий одчай

Клином нестерпимим в груди.

Простяглись милосердні руки
Над долиною штурмів...
Зароїлися іскри - згуки,
Облягли жалібною габою
Поле бою.

Розливними маршами мідяних сурм
Плине потоками сила,
Зливає,
Зриває,
Зносить орлиними крилами
На верховини.

Симфоній

Тужливим потоком стерто
Зойки агоній,
Смерть...

— Прокляття мурам!

— Фанфари:

Атака!

Штурм!

S. O. S.

Колчак і Денікин, Петлюра, Юдені...

S. O. S.

— S. O. S.

Нервовий схвильований міх

Роздмухе іскри — в куточки небес,
Рівніше й рівніше дих
Червоних легенів.

Хвилі на Схід

Килим, кав'ярня, паша,
Реве голодний ішак,
Шумить майдан.

Мула творить намаз.

А бризки радіо — в туман

Твердять: Кавказ,

Кавказ,

Кавказ!..

І над горами блиск

— Одсвіт червоних іскор:

Залив прилив спокійний Схід,

Рвонув напружений порив —

(Так дисонуючи) — привіт

П'ятипроміньних злив.

Хвилі напружених м'язів

Локомотиви — йоржистим хропостом.

Іржа — струпом рани.

Бур'ян :

— Поля.

Виснагла постом

Земля.

Спрагно хрипне :

Р - о - бо - т - и.

— Час.

Заїскрило гасло :

Час.

Неділі, суботи

— Везувій електрики,

Енергії плин.

Мільйони насичених розмахом рук,

Зуби машин

Навалились із кректом —

Зварюють крицею напружений рух.

Глибше, глибше ніж !

До приску,

Врізайте плуг,

Вганяйте леміш,

Шаленійте рухом !

Іскор

З турбин

Хлеще плин,

Зводить дух
Землі

До глибин...

Клубами диму, хмарами,

— Ух - х —

Засмальцований димар

Роздмухує

Рух!

Парами

Чітко

Вступаючи, трійками, чвірками,

Сотень чечіткою,

Тисячів перебоями —

— Молоти, молоти, вдари

Прибоєм

Міліонів пружинястих рук!

Хвилі, що замикають коло

Центральної Станції

Уперто звикле:

— Виклик —

— Америка, Італія, Франція.

Америка!.. Італія!.. Франція!..

Через Ганг : —

Англія ...

Англія ...

Англія ...

В темній вогкій атмосфері

— Міріядам іскор —

— Смерть.

... Англія. Франція. Америка.

Англія... Франція... Америка...

— Снопами, хвилями іскри. —

— Міст!

Двері!

— Іскор!

Стріл ...

Іскри.

Стріча.

Стриманий

Вибух — глухо ...

Замкнувся круг,

Зникає тїнь!

— Всі п'ять суходолів Зорі

Іскрять червонястим промінням.

Шапки — до долу! — невтримно

Проймає — горить

Гасло радіо - звіту :
Слава вільному Світу!
Гімн!

І з гімном космічним
В етерних морях
Розмашно - ритмічно
Гордо прямує
Вільна Зоря.

ДЕРЖАВНЕ ВИДАВНИЦТВО УКРАЇНИ

Харків, Спартаківський пров., № 3

НОВІ ВИДАННЯ ДЕРЖВИДАВУ

КРАСНЕ ПИСЬМЕНСТВО

- Вовчок Марко.* — Твори. Т. I. Ст. 363, ц. 1 крб. 35 к.
Вовчок Марко. — Твори. Т. II. Ст. 383, ц. 1 крб. 40 к.
Головка А. — Можу. Збірник. Ст. 354, ц. 2 крб. 25 к.
Івченко М. — Імлистою рікою. Збірка друга оповідань. Ст. 304, ц. 1 крб. 50 к.
Косинка Г. — В житах. Збірка оповідань. Ст. 190, ц. 1 крб. 45 к.
Котляревський І. — Твори. За ред., з переднім словом та примітками акад. С. Єфремова. Ст. 366, ц. 1 крб. 30 к.
Микитенко І. — На сонячних гонах. Збірка оповідань. Ст. 181, ц. 80 к.
Нечуй - Левицький І. — Твори. Т. I. Ст. 381, ц. 1 крб. 40 к. (Друкується т. II).
Панч П. — Мишачі нори. Збірка оповідань. Ст. 242, ц. 90 к.
Плуг — Літературний альманах. Збірник II. Ст. 295, ц. 2 крб. 50 к.
Сенченко І. — Історія однієї кар'єри. Збірка оповідань. Ст. 75, ц. 55 к.
Франко І. — Отець гуморист. Ст. 54, ц. 25 к.
Франс А. — Повстання янголів. Ст. 305, ц. 2 крб.
-

ЦЕНТРАЛЬНИЙ ТОРГОВЕЛЬНИЙ ВІДДІЛ

Харків, Спартаківський пров., № 3

Ціна 80 коп.

